

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію
Воронєцької Валентини Володимирівни

«Розвиток творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії в процесі позакласної роботи»

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. В умовах сьогодення перед вітчизняною системою освіти постає вкрай важливе питання розвитку творчої особистості, спроможної брати участь у державотворенні та забезпеченні економічного, соціального й культурного розвитку своєї держави, здатної досягати вершинних результатів у реалізації мети, відкриваючи людству широкі можливості для цивілізованого поступу та соціального прогресу. Саме організація шкільної освіти має сприяти розвитку творчого потенціалу кожного учня, здатного до самовизначення і самостійної творчої професійної діяльності. Адже появі на світ унікальних і вічних культурних цінностей, здійсненню наукових відкриттів, які докорінно змінюють світ, людство завдячує лише яскравим творчим особистостям. Тому дисертація Воронєцької Валентини Володимирівни є, безумовно, актуальною.

Актуальність і значущість теми дисертаційної роботи підтверджують також виявлені суперечності між:

- зростанням вимог до проявів творчості сучасною людиною і відставанням педагогічної науки від їх теоретичного і методологічного осмислення;
- необхідністю педагогів постійно розв'язувати у своїй професійній діяльності завдання, пов'язані з розвитком творчого потенціалу школярів, їх творчих здібностей і відсутністю науково обґрунтованих рекомендацій через малодослідженість цих питань у науці;
- варіативністю і різноманіттям типів сучасних закладів загальної середньої освіти і відсутністю програм, що орієнтують на розв'язання нових завдань, пов'язаних з розвитком творчого потенціалу школярів;
- зростанням потреби в педагогах, здатних самостійно і творчо вирішувати питання розвитку в школярів здатності до творчості і рівнем їх підготовленості до цього.

Дисертаційна робота є складовою комплексного наукового дослідження кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності» (державний реєстраційний номер 0108U001064).

Тема роботи затверджена на засіданні Вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №18 від 29.06.2016 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №1 від 29.01.2019 р.)

2. Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та результатів дисертації. Науковий апарат дисертаційної роботи відповідає вимогам до кандидатських робіт і спрямований на розв'язання поставлених завдань. Авторка чітко визначила мету, об'єкт, предмет та завдання дослідження, що стало основою наукового пошуку й вплинуло на його результати. Мета полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії у процесі позакласної роботи.

Завдання роботи конкретизують шляхи і методи їх досягнення та скеровують на початковий, проміжний та кінцевий результат дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (260 найменувань, з них 11 – іноземною мовою), 14 додатків. Повний обсяг роботи становить 317 сторінок, з них основного тексту – 204 сторінки. Робота містить 5 таблиць і 20 рисунків на 26 сторінках.

3. Наукові факти, одержані здобувачем. Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що: *вперше обґрунтовано* педагогічні умови розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії у процесі позакласної роботи (включення школярів в організовану на основі гуманістичних цінностей життєдіяльність співтовариств дітей і дорослих; створення ситуацій соціального вибору, творчого самовизначення, успіху з метою побудови кожним учнем індивідуальної траєкторії життєтворчості; забезпечення можливостей для оволодіння школярами досвідом самостійної різнобічної соціально значущої діяльності, що має креативну основу). Заслуговує на схвалення й те, що авторкою розроблено педагогічну модель розвитку творчого потенціалу учнів у процесі позакласної роботи; *визначено* критерії (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, особистісно-рефлексивний,

діяльнісно-результативний), показники та рівні (високий (суб'єктно-креативний), середній (наслідувально-креативний), низький (залежно-репродуктивний)) розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії. Уточнено сутність і структуру творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: положення психологічних і педагогічних концепцій розвитку творчих здібностей особистості; концепції моделювання гуманістичних виховних систем та спільної продуктивної творчої діяльності; теоретичні положення щодо організації позакласної виховної роботи в школі. Ознайомлення з дисертацією переконує у тому, що дисертантка добре обізнана із сучасним станом традиційного освітнього процесу у закладах середньої освіти в контексті підготовки учнів до самостійної творчої діяльності.

4. Оцінка змісту та завершеності дисертації. В першому розділі рецензованої роботи – «**Теоретичні основи розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії**» В.В. Воронечною відповідно до логіки дослідження, висвітлено теоретичні основи досліджуваної проблеми, з'ясовано сутність понять «творчий потенціал», «творча діяльність», «творчі здібності», обґрунтовано зміст і структуру творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії, розглянуто особливості процесу розвитку творчих здібностей учнів сучасної школи. На підґрунті узагальнення, систематизації різних підходів сформульовано авторське визначення творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії як специфічної форми готовності до творчої активності, що базується на інтелектуальних можливостях, креативності, мотивації творчої діяльності та особистісних якостях, і дає змогу школяреві продукувати оригінальні образи та ідеї, створювати суб'єктивно нові способи вирішення завдань, гнучко й оперативно реагувати на нестандартні ситуації. Враховуючи різноманітні погляди сучасних дослідників на зміст та структурні компоненти творчого потенціалу школярів, дисертанткою чітко обґрунтовано компоненти, що розкривають сутнісний зміст творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії, а саме: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, особистісно-рефлексивний, діяльнісно-результативний.

В результаті аналізу сутнісних характеристик творчого потенціалу школярів та особливостей організації освітнього процесу в гуманітарній гімназії авторкою була розроблена педагогічна модель розвитку творчого потенціалу учнів, що складається з чотирьох блоків: цільового, змістово-діяльнісного, організаційно-технологічного, оцінно-результативного.

У другому розділі дисертації – «**Аналіз рівня сформованості творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії**» на основі аналізу сутнісних характеристик і структурних компонентів творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії, дисертанткою визначено критерії (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, особистісно-рефлексивний, діяльнісно-результативний) та відповідні показники з метою оцінки рівня сформованості творчого потенціалу школярів.

Дослідниця визначила наступні показники когнітивного критерію: гнучкість, оригінальність, нестандартність, критичність мислення, здатність до оцінних суджень і неординарних асоціацій, інтелектуально-логічні та інтелектуально-евристичні вміння, якості дивергентного мислення, самостійність мислення, чутливість до незвичайних деталей, суперечностей і невизначеності.

Показники мотиваційно-ціннісного критерію творчого потенціалу логічно обґрунтовано, зокрема: спрямованість на творчу самореалізацію; сформованість внутрішньої мотивації творчої діяльності; сформованість пізнавальної потреби, допитливості як прагнення до нового та незвичайного; прагнення до успіху при вирішенні творчих дослідницьких завдань; потреба в самодетермінації; переконаність у громадській значущості творчої діяльності, активна життєва позиція.

Показники особистісно-рефлексивного критерію дисертантка розглядає як толерантність до незрозумілого; позитивну самооцінку, впевненість у собі; переконаність у можливості досягнення успіху в творчій діяльності; комунікабельність; міжособистісну толерантність; цілеспрямованість, наполегливість у реалізації творчих задумів; працелюбність; емоційну стабільність і розвинений самоконтроль; організованість; оптимізм, життєва цілеспрямованість.

Показники діяльнісно-результативного критерію розглядаються авторкою як вміння самостійного перенесення раніше засвоєних знань, умінь, способів діяльності в нову ситуацію; вміння бачити альтернативу та знаходити різні способи вирішення творчих завдань; вміння саморегуляції; вміння конструктивно взаємодіяти в процесі колективної творчої діяльності; вміння створювати та презентувати власний продукт інтелектуальної діяльності (авторські проекти, твори, моделі, експонати).

Дослідницею детально висвітлено методику констатувального експерименту дисертаційної роботи: метод експертних оцінок, фігурний тест Е. Торранса, тест вербальної креативності С. Медніка, методи математичної обробки результатів педагогічного експерименту.

Результати діагностики рівнів сформованості творчого потенціалу учнів засвідчили потребу у визначенні педагогічних умов і шляхів підвищення ефективності його розвитку.

Тому у *третьому розділі* – **«Дослідно-експериментальна робота з розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії у позакласній роботі»** дисертанткою чітко обґрунтовано педагогічні умови розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії, логічно представлено педагогічну модель цього процесу, всебічно розкрито методичні особливості організації та проведення дослідно-експериментальної роботи, узагальнено і проаналізовано її результати.

Нам імпонує обґрунтування автором першої педагогічної умови розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії - *включення школярів в організовану на основі гуманістичних цінностей життєдіяльність співтовариств дітей і дорослих*, що базувалась на підґрунті теоретичних основ колективного творчого виховання, різних аспектів колективної пізнавальної діяльності, духовно-морального й емоційно-ціннісного виховання в колективі, творчої діяльності. Погоджуємось з думкою дисертантки, що життєдіяльність співтовариства породжує різні прояви досвіду та програму творчого життя.

У контексті дисертаційного дослідження важливого значення набуває друга педагогічна умова - *створення ситуацій соціального вибору, творчого самовизначення, успіху з метою побудови кожним учнем індивідуальної траєкторії життєтворчості*. Для реалізації даної умови в загальноосвітньому закладі освіти було створено освітнє середовище, що забезпечило свободу творчого самовираження учнів; взаєморозуміння всіх суб'єктів виховного процесу; залучення учнів у творчу діяльність; участь учнів у виборі й організації різних видів позакласної діяльності; демонстрацію значущими дорослими (педагогами) взірців креативної поведінки.

Разом з тим, доцільним в контексті дослідження було впровадження дисертанткою третьої педагогічної умови - *забезпечення можливості оволодіння школярами досвідом самостійної різнобічної соціально значущої діяльності, що має креативну основу*. Дана умова здійснювалась відповідно до моделі «спіраль розвитку творчого потенціалу учня», яка відбувається за «сходінками творчості» від інтересу до творчості до стійкої потреби в творчому житті.

Заслуговує на увагу методика розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії в процесі позакласної роботи. Так, перший виток «спіралі» розпочинався із формування вчителями творчих співтовариств, до яких були

залучені учні (юних художників, юних екологів, юних краєзнавців, любителів історії України, учнівське наукове співтовариство, шкільний хор, англomовний табір «Зорепад», шкільний туристський клуб, «Театр англійською мовою», загін «Пам'ять», студія шкільних журналістів, історико-краєзнавчий клуб «Патріот», танцювальний ансамбль). Водночас доцільним було те, що в організації деяких співтовариств (юних робототехніків, піщаної анімації, шаховий клуб, тенісний клуб) були враховані запити дітей.

Продуктивним виявився другий «виток» «спіралі розвитку творчого потенціалу учня» – «Я творю Світ», в якому дисертантка використовує такі інноваційні технології, як творчі огляди знань, ігри-вправи для розвитку уяви, вміння розуміти іншу людину, участь школярів у трьох масштабних міських соціальних проектах («Шкільний креативний простір» та «Маленькі ляльки – великі можливості» (психологічний ляльковий театр), Проєкт «ЕкоПерша – за майбутнє!» (І міський конкурс учнівських екологічних ініціатив, метою якого є підтримка активної молоді міста, залучення юних вінничан до заходів щодо поліпшення стану довкілля), «BULLYNGOFF. BEAFRIEND». Разом з тим, доцільним є реалізація творчих зв'язків з партнерами: ГО «Дивосвіт», ГО «Освітній простір 2.0», ГО «Мольфар», КП «Інститут розвитку міст», ГО «Місія в Україну», ГО «Фонд соціального розвитку «Наше майбутнє» та ін.

Підвищення рівня розвитку творчого потенціалу учнів гімназії знайшло відображення у творчих конкурсах, проектах, тренінгах, зустрічах, екскурсіях. Третій виток «спіралі» – «Я розумію Себе й Інших» – складає логічне завершення практичної діяльності. Водночас четвертий виток «спіралі» – «Я творю Себе сам» дослідниця розглядає як самостійну підготовку учнів до творчих виступів; творчого літературного об'єднання тощо.

Дисертанткою чітко та логічно здійснено вивчення результатів дослідження.

5. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Результати дослідження В.В. Воронечної мають науково-практичне значення і можуть використовуватися в освітньому процесі загальноосвітніх шкіл, гімназій, дошкільних навчальних закладів.

6. Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Значення одержаних результатів для педагогічної науки і практики полягає в створенні і впровадженні в освітній процес загальноосвітніх шкіл методики реалізації педагогічних умов розвитку творчого потенціалу, що забезпечує формування творчої індивідуальності учнів; розробленні й використанні у виховному процесі гуманітарної гімназії та загальноосвітніх шкіл методичних

рекомендацій з проектування педагогічних і управлінських програм, моніторингу процесу збагачення досвіду творчої діяльності школярів, використання конкретних форм педагогічної організації життєдіяльності співтовариств дітей і дорослих; визначенні комплексу методів і прийомів виховної роботи, що використовуються на різних «сходинах творчості»; розробленні й адаптації діагностичного інструментарію, що дає змогу здійснювати моніторинг розвитку творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес «Гуманітарної гімназії №1 ім. М.І. Пирогова Вінницької міської ради», «Середньої загальноосвітньої школи I-II ступенів – дошкільного навчального закладу» Шаргородського району Вінницької області (довідка №02-07\29 від 13.05.2020), комунальних закладів «Загальноосвітня школа I-III ступенів № 27 Вінницької міської ради» (довідка №01-16\137 від 15.05.2020), «Загальноосвітня школа I-III ступенів № 20 Вінницької міської ради» (довідка № 01-12\131 від 18.05.2020), Переможнянського загальноосвітнього навчально-виховного комплексу I-III ступенів «Школа-дитячий садок» (с. Перемога, Козятинського району) (довідка №02-17\110 від 27.05.2020), «Селиської загальноосвітньої школи I-III ступенів» (с.Селище, Тиврівський район Вінницької області) (довідка № 02-09\12 від 13.05.2020, «Зозівської загальноосвітньої школи I-III ступенів (с. Зозів, Липовецький район Вінницької області) (довідка № 01-17\117 від 20.05.2020).

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, наукове та практичне значення одержаних результатів, наведемо наступні побажання та зауваження, що виникли в процесі її аналізу:

1. У першому розділі дисертації мало уваги приділено аналізу методичних особливостей організації позакласної роботи в сучасних загальноосвітніх закладах в аспекті її впливу на розвиток творчого потенціалу школярів.

2. У першому розділі варто було більш чітко розкрити співвідношення між такими змістовно близькими поняттями, як «позакласна робота», «позаурочна робота», «позанавчальна робота».

3. Описуючи організацію та проведення формувального експерименту, слід було детальніше й ширше розкрити шляхи практичної реалізації обґрунтованих у роботі педагогічних умов розвитку творчого потенціалу учнів.

4. Цінність роботи була б значно вищою, якби дисертантка проаналізувала зарубіжний досвід організації творчої діяльності школярів в

учнівських спільнотах.

5. У тексті дисертації подекуди зустрічаються мовностилістичні огріхи і помилки.

Разом з тим, висловлені зауваження та побажання не зменшують високу наукову значущість роботи, яка є цілісною, завершеною, логічно побудованою, що робить вагомий внесок у розвиток педагогічної освіти.

8. Повнота викладання результатів в опублікованих працях. Основні результати дослідження висвітлено у 20 наукових працях, з них 8 одноосібних статей у наукових фахових виданнях України, 1 одноосібна стаття у збірнику наукових праць, 1 стаття у співавторстві в зарубіжному виданні, 3 одноосібні статті у матеріалах зарубіжних конференцій, 3 одноосібні статті у матеріалах всеукраїнських конференцій; 1 монографія у співавторстві; 1 методичні рекомендації.

9. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації. Структурна побудова, зміст, результати роботи, висновки, що викладені в авторефераті, відповідають і відображають основні положення дисертації.

10. Загальний висновок. Дисертація Воронєцької Валентини Володимирівни «Розвиток творчого потенціалу учнів гуманітарної гімназії в процесі позакласної роботи» за своїм теоретичним рівнем, науковою новизною та практичною значущістю повністю відповідає вимогам МОН України, а її автор Воронєцька Валентина Володимирівна заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри вокально-хорової
підготовки, теорії та методики
музичної освіти

Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

Л.П. Василевська-Скупа

